

Підготовка вчителів та підвищення їх кваліфікації як фактор багатостороннього розвитку особистості

Підготовка вчителів має завжди супроводжуватися взаємозумовленим поєднанням стандартів середньої та вищої освіти. Однак сьогодні ще спостерігається значна неузгодженість між ними., існують також помітні прогалини у створенні предметних дидактик. Тому проблему фахового становлення майбутнього вчителя слід розглядати через завдання освіти, що гармонізовані з потребами соціуму та можливостями тих, хто навчається. У зв'язку з цим чітко виділяють дві нагальні проблеми, що потребують невідкладного розв'язання: 1) створення й впровадження чітких визначальників розвитку освіти; 2) гарантоване забезпечення результативності навчання та дієвості знань усіх, хто вивчає будь-яку навчальну дисципліну.

Однак у сучасних ВНЗ України відбувається скорочення деяких курсів та практики щодо підготовки педагогічних кадрів, спостерігається порушення та недотримання принципів навчання, зокрема принципу зв'язку теорії з практикою. Отже випускники теперішніх вищих закладів мають достатню теоретичну освіту, але не можуть ефективно застосовувати на практиці свої знання, так як не отримують належної практичної підготовки. Адже управління формуванням знань здійснюється на підставі зіставлення реальних результатів навчання з вимогами конкретного еталону. Аналіз структури і логіки засвоєння навчального матеріалу, в адекватному до цілей навчання освітньому середовищі, дозволяють подати найбільш вірогідну інформацію для підтримки саморегульованого навчання.

За останні десятиріччя науковці та педагоги звернули увагу на вивчення теоретичної та практичної підготовки вчителів у вищій школі України (М.Барна, Ю.Болотін, І.Важинський, Л.Корж, О.Лавріненко та ін.), В.Шахов розглянув теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів, О.Лук'янченко обґрунтувала принципи й методи організації педагогічної практики в різних типах педагогічних навчальних закладів України другої половини XIX – початку XX століття, Г.Мишечкін розкрив діяльність вищих закладів освіти України з підготовки фахівців історичного профілю у 90-ті роки XX століття, С.Когут порівняла системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України та Польщі, М.Воровка розглянула ділову гру як засіб підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності тощо.

О.Скібіна у своєму дослідженні визначила такі чинники, що впливають на формування ціннісних уявлень студентів про ідеал педагога: соціальний

статус учителя в суспільстві; створення іміджевих характеристик педагога; особистісний досвід спілкування з педагогами у шкільній та вузівській практиці; вплив конкретних педагогів; образи педагогів, що втілені в кінофільмах, художній літературі; ставлення до професії вчителя в родинному оточенні тощо [3, 10]. Однак закладені у свідомості образи можуть стати й позитивним, і негативним чинником у формуванні відповідних ціннісних уявлень.

Основним елементом, який об'єднує різноманітні орієнтації та явища, є гуманістична думка, а ідеалом нової епохи має стати творча людина, що будує себе і оточуючий світ. Тому сучасна освіта повинна створити умови для багатостороннього розвитку особистості. Отже характерними рисами учителя мають бути – професіоналізм, гуманізм, вміння пристосовуватись до вимог науково-технічного процесу. Це необхідна умова для постійної самоосвіти, перманентної освіти, що веде до саморозвитку, постійного підвищення професійної кваліфікації та збагачення інтелектуального мислення.

На основі аналізу наукових джерел можна стверджувати, що процеси трансформації освітньої системи вимагають від учителя пошуку і розуміння нових педагогічних ідей, вміння їх представляти й реалізовувати, використовуючи теоретичні, суспільні та індивідуальні здобутки. Фахова підготовка вчителів здійснюється у трьох вимірах: у межах змісту навчання; у межах методів, форм і засобів роботи (педагогічно-методична робота); у межах новаторських і дослідницьких ідей (методологічна діяльність) [2, 13].

Ще у міжвоєнний період пошуки педагогів на шляху вдосконалення системи підготовки вчительських кадрів для народних шкіл Галичини відбувалися з урахуванням суспільно-політичних умов та регіональних особливостей. Це викликало зміну змісту освіти, тобто впровадження нових навчальних планів, програм, підручників, посібників тощо. В учительських семінаріях крім обов'язкових предметів були також надобов'язкові, які учні вивчали за бажанням. Однак для введення їх у навчальний план семінарії необхідний був дозвіл Міністерства Віросповідань і Публічної Освіти Польщі. У 1920-1930-ті роки існувала певна тенденція, за якої навчальні плани закладів з підготовки вчителів цілеспрямовано вдосконалювались, перш за все в напрямі збільшення кількості годин на предмети психолого-педагогічного та мистецько-технічного циклів, що було свідченням посилення уваги до безпосередньої професійної підготовки майбутніх учителів [1, 194, 202].

Питання підвищення кваліфікації працюючих вчителів було поставлено з новою силою в 1928 р. Курси набували суто науково-методичного

характеру. Метою їх було – розширити й поглибити запас знань, полегшити здобуття практичних навичок, які будуть необхідні вчителю в реальній шкільній практиці чи в громадській роботі. Державні курси проводились практично з усіх предметів викладання, але значна їх кількість – 36% - мала загальнопедагогічне спрямування: психолого-педагогічні, з проблем виховання тощо [1, 258].

У програмах курсів з психолого-педагогічних дисциплін наголос робився на висвітленні вибраних питань з науки про дитину; на проблеми психології та її галузі психотехнології; на проблемах реформування навчання і виховання; на організації виховання й навчання на основі самодіяльності і радості праці; на питаннях організації шкільництва і характеристики законодавства в галузі початкової освіти [1, 259]. Показово, що на курсах не просто читалися лекції, але й були організовані практичні заняття, що стимулювали науково-пошуковий характер роботи вчителів під час їх проведення.

Потреби інтеграції національної системи освіти у світовий європейський простір, підвищення конкурентоздатності навчальних закладів в умовах ринкової системи освіти, формування професійної компетентності вчителя, зокрема початкової школи для реалізації основних завдань модернізації шкільної початкової освіти, впровадження найновіших досягнень світової та вітчизняної науки, передового досвіду в організацію навчально-виховного процесу вимагає оновлення змісту та форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Програма підвищення кваліфікації вчителів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів Івано-Франківського інституту післядипломної освіти розроблена з урахуванням принципів цілісності, системності, технологічності та варіативності, подана у взаємозв'язку цільового, змістового, технологічного та контрольного-аналітичного компонентів, розроблених на основі компетентнісного підходу та кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Мета - підготовка вчителів до системного бачення та реалізації багатокомпонентного змісту початкової освіти шляхом гуманізації, інтеграції, індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу, впровадження прогресивних технологій як резерву підвищення ефективності системи навчальних занять; спрямованість педагогічної діяльності на оновлення змісту початкової освіти, виконання завдань Державного стандарту, на переосмислення ролі вчителя початкових класів за парадигми особистісно орієнтованої педагогіки;

вдосконалення педагогічної майстерності та компетентності вчителя шляхом збагачення знань з психології, педагогіки, філософії, соціології, методик викладання основ наук; підвищення рівня загальної, психолого-педагогічної, емоційно-комунікативної культури педагога-дослідника.

Завдання: формувати готовність вчителів початкових класів до реалізації стратегічних цілей розвитку початкової шкільної освіти, національної системи освіти XXI століття, інтеграції у світовий освітній простір; підвищення методологічної та теоретичної компетентності до роботи в умовах оновлення змісту освіти та переходу на новий зміст, 12-річну структуру та термін навчання;

систематизація та поглиблення соціально-гуманітарних, професійно-фахових знань про сутність, специфіку, орієнтири реалізації основних напрямів модернізації початкової освіти; модернізація професійного потенціалу як системного показника готовності до інноваційної діяльності, трансформації найновіших досягнень науки та передового педагогічного досвіду в практику роботи вчителя 1-4 класів; допомогти в освоєнні нових інтелектуальних інструментів, педагогічних і інформаційних технологій, впровадженні необхідних змін у навчально-виховний процес в ІКТ – наповненому середовищі; формування навичок самостійного і критичного мислення, системного педагогічного аналізу;

формування вмінь здійснювати інтегровану практико-теоретичну професійну діяльність, що сприятиме формуванню інноваційного освітнього простору за логікою варіативного розвитку мотиваційно-сислової освіти.

Програма розрахована на 216 годин, що складають 6 кредитів (ECTS). Структура навчальної програми є модульною і відповідає структурі типових навчальних планів підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів ЦППО, розкриває їх зміст та складається з модулів:

соціально-гуманітарного – 27 годин (0,75 кредита),

загально-професійного - 54 годин (1,5 кредита),

функціонально-фахового - 99 годин (2,75 кредита),

діагностико-аналітичного – 36 годин(1 кредит).

Зміст освітньо-професійної програми складається з наступних модулів та складових.

I. Соціально-гуманітарний модуль

Інваріантна складова

ЗМ 1. Філософські основи сучасної освіти

ЗМ 2. Нормативно-правове забезпечення освіти та охорона дитинства

Варіативна складова

ЗМ 1. Освіта в контексті сучасного розвитку суспільства

- ЗМ 2. Екологія Прикарпаття: стан, проблеми та перспективи
- ЗМ 3. Теоретико-методологічні та прикладні основи здорового способу життя
- ЗМ 4. Ділова українська мова
- ЗМ 5. Соціологія освіти
- ЗМ 6. Сучасні підходи до історії та розвитку Української державності

II. Загально професійний модуль

Інваріантна складова

- ЗМ 1. Інформаційні та телекомунікаційні технології в освіті
- ЗМ 2. Сучасна педагогічна психологія
- ЗМ 3. Педагогічна інноватика

Варіативна складова

- ЗМ 4. Реалізація технологічного підходу в навчально-виховному процесі
- ЗМ 5. Ефективна педагогічна взаємодія
- ЗМ 6. Моніторингові дослідження якості знань молодших школярів

Вчитель сучасної школи знаходиться у центрі соціально-економічних і педагогічних перетворень, координує, спрямовує навчально-виховний процес, бере активну участь в науково-методичній роботі та житті навчального закладу. Модернізація системи філологічної освіти передбачає передусім використання продуктивних технологій в навчально-виховному процесі, компетентнісний підхід до післядипломної підготовки педагогів.

Саме система післядипломної освіти повинна бути спрямована на приведення науково-методичного та теоретичного рівнів вчителя у відповідність до світових стандартів, вимог часу, індивідуально-особистісних та виробничих потреб; удосконалення наукового та загальнокультурного потенціалу, який реалізується шляхом проведення курсової підготовки та засобами самоосвіти і керується стандартами рівнів кваліфікації відповідно до вимог сучасності.

Безперервна педагогічна освіта має забезпечувати можливість адаптуватися до змін технологій і умов роботи з урахуванням соціально-економічних змін, підтримати їх соціальний розвиток через доступ до нових знань.

Курсова підготовка забезпечує розвиток компетентностей, безперервний розвиток творчого потенціалу кожного вчителя, його інтелектуального та загальнокультурного рівня; професійно необхідних знань та вмінь; поглиблення досвіду практичної роботи, поглиблення професійних знань та вмінь; створення умов для самоосвіти.

Програма підвищення кваліфікації учителів української мови і літератури розрахована на 216 годин, що складають 6 кредитів (ECTS).

Структура навчальної програми є модульною і відповідає структурі типових навчальних планів підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів ЦППО, розкриває їх зміст та складається з модулів:
соціально-гуманітарного – 27 годин (0,75 кредита);
загально-професійного – 54 годин (1,5 кредита);
функціонально-фахового – 99 годин (2,75 кредита);
діагностико-аналітичного – 36 годин (1 кредит).

Зміст освітньо-професійної програми

I. Соціально-гуманітарний модуль

Інваріантна складова

Змістовий модуль 1. Філософські основи сучасної освіти

Змістовий модуль 2. Нормативно-правове забезпечення освіти та охорона дитинства

Варіативна складова

Змістовий модуль В-1. Освіта в контексті сучасного розвитку суспільства

Змістовий модуль В-2. Екологія Прикарпаття: стан, проблеми та перспективи

Змістовий модуль В-3. Теоретико-методологічні та прикладні основи здорового способу життя

Змістовий модуль В-4. Ділова українська мова

Змістовий модуль В-5. Соціологія освіти

Змістовий модуль В-6. Сучасні підходи до історії та розвитку Української державності

II. Загально-професійний модуль

Інваріантна складова

Змістовий модуль 3. Інформаційні та телекомунікаційні технології в освіті

Змістовий модуль 4. Сучасна педагогічна психологія

Змістовий модуль 5. Педагогічна інноватика

Варіативна частина

Змістовий модуль В-7. Спецкурс: “Реалізація технологічного підходу в навчально-виховному процесі”

Змістовий модуль В-8. Спецкурс “Методика вивчення епічних творів за допомогою системи ключових епізодів”

III. Фахово-функціональний модуль

Інваріантна складова

Змістовий модуль 6. Державний стандарт початкової, базової та повної середньої освіти з освітньої галузі «Мова і літератури»

Змістовий модуль 7. Сучасний стан розвитку філологічної науки

Змістовий модуль 8. Сучасна методика викладання української мови і літератури

Змістовий модуль 9. Педагогічна практика

Варіативна складова

Змістовий модуль В-9. Спецкурс «Підготовка педагогів до застосування інноваційних методів навчання»

Змістовий модуль В-10. Спецкурс «Використання тестових технологій на уроках української мови і літератури»

Таким чином, практична підготовка до ефективної роботи в школі і освітньо-виховних закладах є інтегральною складовою фахової підготовки вчителя. Адже дидактично-виховний процес – це не що інше, як реалізація мети через завдання різними методами, в різних організаційних умовах, із застосуванням різних дидактичних засобів і відповідним до поставлених завдань змістом навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Завгородня Т. Терія і практика навчання в Галичині (1919-1939 роки: монографія / Т.Завгородня. – Івано-Франківськ, 2007. – 392 с.

2.Сітарська Б. Теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів: Автореф.дис...д.п.н.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Київський національний ун- імені Тараса Шевченка / Б.Сітарська. – К., 2005. – 46 с.

3.Скібіна О. Формування ціннісних уявлень про ідеал педагога в студентів університету у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: Автореф.дис...к.п.н.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Луганський національний ун-т імені Тараса Шевченка / О.Скібіна. – Луганськ, 2010. – 20 с.